

De taal van procederende advocaten

Maarten Feteris, datum 13-12-2016

Datum

13-12-2016

Auteur

Maarten Feteris^[1]

Folio weergave

[Download gedrukte versie \(PDF\)](#)

Vakgebied(en)

Juridische beroepen / Advocaat

Staatsrecht / Rechtspraak

Dit artikel, dat een bewerking is van een lezing gehouden op het Jonge Balie Congres, richt zich tot de (jonge) advocatuur en geeft – vanuit het oogpunt van de rechter – een aantal gedachten en tips mee die kunnen helpen bij het overtuigen van een rechter. Daarbij wordt ingegaan op het gebruik van plechtige of ingewikkelde taal, de lengte van pleidooien en het kleineren van de tegenstander.

1. Inleiding

Een jurist, en zeker een advocaat, heeft een heel talig beroep. In de middeleeuwen werden advocaten ook wel taalmannen genoemd. In de discussies die een advocaat voert, vormt taal een centraal communicatiemiddel. Bijvoorbeeld als hij de rechter in een rechtszaak wil overtuigen. Daarop wil ik mij in dit artikel concentreren: op het gebruik van taal door advocaten in gerechtelijke procedures.

Taal is in die procedures een middel om een doel te bereiken. Het doel dat de advocaat wil bereiken is simpel gezegd dat zijn cliënt die procedure wint. Daarvoor moet hij de rechter meekrijgen, de rechter overtuigen. Iedere rechter is weer een ander mens, dus vaste recepten daarvoor zijn niet te geven. Maar ik wil toch proberen om advocaten hierover een aantal gedachten en tips mee te geven. Het belangrijkste advies, eigenlijk hét basisadvies, dat is: verplaats u in de rechter. Wissel in gedachten van rol. Wat zou dan voor u belangrijk zijn? Waardoor zou u zich laten overtuigen als u zelf zou moeten beslissen? Het stemt overeen met het advies dat Jan Vranken in het Algemeen Deel van de Asserserie geeft aan een ieder die een juridisch betoog opbouwt: het beste is om alles met de ogen van de niet-overtuigde tegenstander te bestuderen.^[2] Het gaat hier om een basiselement van communicatie: wil je boodschap overkomen, dan moet die bij de ontvanger landen en aanslaan. Misschien kost het u wel enige moeite om zich in de positie en denkwereld van een onpartijdige rechter te verplaatsen. U heeft juist bewust voor een partijdig beroep gekozen. Toch zou ik u willen aanraden om uw best te doen de denkwereld, de benadering van rechters te doorgronden. U kunt dan beter de proceskansen van uw cliënten inschatten. En als u besluit te gaan procederen, weet u beter welke boodschappen u het beste kunt uitzenden, en op welke golf lengte, om uw boodschap zo effectief mogelijk te maken.

Ik wil dat uitwerken aan de hand van drie aspecten van het taalgebruik in juridische procedures. Om te beginnen wil ik ingaan op het nut of juist gebrek aan nut van ingewikkelde of plechtige taal. Daarna behandel ik de lengte van de taaluitingen van een advocaat: is een lang pleidooi of een lang processtuk effectiever dan een kort en bondig betoog, of juist niet? En tot slot zal ik stilstaan bij een verschijnsel dat je bij sommige advocaten ziet, namelijk dat zij het standpunt en het gedrag van de tegenpartij in zeer stevige bewoordingen afkeuren.

2. Formeel en plechtig taalgebruik

Formeel en plechtig taalgebruik zie je met regelmaat bij juristen. Zeker niet bij allen, er zijn er genoeg die heel helder en normaal Nederlands gebruiken in hun werk. Maar veel van hen hebben hun toga nog niet aan of ze beginnen een ander Nederlands te gebruiken. De bekende taalkundige journalist Ewoud Sanders heeft geschreven over het verschijnsel togataal.^[3] In Amerika gebruiken ze daarvoor de term 'legalese', de taal van rechtenland. Er zijn ook rechters die deze taal gebruiken. In de rechterlijke macht wordt overigens het nodige gedaan om begrijpelijk te formuleren, maar er valt daar nog wel een hele wereld te winnen. Daar wordt ook aan gewerkt: de rechtbank in Breda heeft bijvoorbeeld een lijst samengesteld met verouderde termen die men als het kan moet vermijden, met daarachter een moderner alternatief. De Raad van State werkt projectmatig aan begrijpelijker taalgebruik.

Maar hier wil ik het vooral hebben over het taalgebruik van advocaten. Waar hebben we het dan over? Ingewikkeld en plechtig taalgebruik kent verschillende verschijningsvormen. Bekend zijn de Latijnse termen, zoals ergo, in confesso en quod non. Bij de Hoge Raad hebben we als stelregel dat we als hoogste Nederlandse rechter geen Latijnse termen gebruiken in onze arresten. Kort gezegd: geen potjeslatijn. Ook zie je nogal eens leenwoorden uit levende talen, zoals bijvoorbeeld litigieus. Ik krijg daar geen warme gevoelens bij. Wat je ook regelmatig ziet zijn Nederlandse uitdrukkingen waarin naamvallen voorkomen die we normaal gesproken niet meer gebruiken. Zoals in dier voege, ten verwere, afschrift dezes latende, en niet te vergeten: te mijnen kantore. In diezelfde hoek liggen de nogal deftige, tamelijk verouderde termen. Bijvoorbeeld: nopens, mitsdien, weshalve, teneinde en reeds nu voor alsdan. Nogal stoffige termen die bij mij herinneringen oproepen aan de Polygoonjournaals die in de vorige eeuw in de bioscoop vertoond werden in het voorprogramma van zwartwitfilms. In deze hoek zit ook het woordje 'zulks'. De Hoge Raad heeft dat jarenlang gebruikt in de standaardformule waarmee juridisch onbelangrijke zaken op grond van artikel 81 (voorheen artikel 101a) RO worden afgedaan zonder motivering. 'Zulks behoeft geen nadere motivering' heette het dan. Maar dat hebben wij achter ons gelaten. Sinds een aantal jaren staat er: 'Dit behoeft geen nadere motivering'. En tot het ingewikkeld taalgebruik behoren ook de zinnen die zo lang zijn dat zij het de lezer moeilijk maken het overzicht te houden. Bij de Hoge Raad hebben we de gewoonte om de tekst van de rechtsoverwegingen in een arrest in raadkamer hardop voor te lezen, direct nadat overeenstemming daarover is bereikt. Dat klinkt misschien ouderwets, maar het is een aardige toets voor de leesbaarheid en begrijpelijkheid. Als een zin bijvoorbeeld erg lang is, kan dat bij het voorlezen naar voren komen. Als de voorlezer in ademnood komt, is dat aanleiding om de zin te knippen in een aantal kortere zinnen.

Hoe komt het dat juristen regelmatig zo archaisch en ingewikkeld formuleren? Misschien gebeurt het omdat zij denken dat het indruk maakt. Steun voor die gedachte vind ik in een internetforum dat niet tot mijn dagelijkse vakliteratuur hoort, maar toch. Het forum viva.nl. Onder de titel 'Plechtig taalgebruik' werd daar een vraag geplaatst door Schorpioentje29. Het ging niet eens om juridische teksten, maar haar vraagstelling is wel illustratief.

'Hoi allemaal. Voor mijn werk krijg ik geregeld teksten onder ogen die geschreven zijn door mensen met weinig schrijvering, zoals docenten techniek die een reader schrijven. Het valt me dan op dat zij vrijwel allemaal een heel vreemd "plechtig" taalgebruik hanteren (...). Dat levert hele kromme constructies op die amper leesbaar en vreselijk wollig zijn.

Ik zat me af te vragen waarom mensen dat doen. Zouden ze "indruk willen maken" door in hun ogen deftige woorden te gebruiken?'

Een goede vraag van dit schorpioentje. Maar op wie zou het indruk maken? In uw geval: zal uw cliënt ervan onder de indruk zijn? Misschien, maar het kan juist ook vervreemdend werken als die ziet dat u teksten schrijft in een soort negentiende eeuws Nederlands. Ook tegenover een groter publiek, tegenover de samenleving, kan dit vervreemdend werken. En zal het extra indruk maken op de rechter? Die is er juist puur voor de inhoud. Er zijn weliswaar ook rechters die ouderwetse taal gebruiken, maar veel rechters in Nederland zijn toch niet zo formeel. Zij hebben wel een eerbiedwaardig ambt, maar het hoeft voor hen allemaal niet zo aangedikt te worden. Veel rechters zullen denken: 'doe maar normaal'. De rechter Joyce Lie (Judge Joyce) twitterde eerder dit jaar: 'Laten we met z'n allen gewoon stoppen met archaisch taalgebruik'. [\[4\]](#) Rechters zijn natuurlijk wel in staat om zich ondanks ouderwetse formuleringen te blijven concentreren op de inhoud, om ook daar doorheen te kijken. Maar hen bereik je toch het beste en het gemakkelijkste met normale taal. Dat leest of luistert ook plezieriger, de boodschap zal daardoor beter overkomen. Verwacht in ieder geval niet dat de rechter uw cliënt eerder in het gelijk zal stellen naarmate u meer deftige termen gebruikt of lange zinnen met veel tussenzinnen en dubbele ontkenningen. Het idee dat plechtig taalgebruik indruk zal maken, een positieve indruk op anderen, is dus vooral een kwestie van vervangend denken, zoals ze dat in de psychologie noemen. Mene te weten hoe de ander zal denken, terwijl je dat eigenlijk niet hebt vastgesteld.

Een oorzaak van dit taalgebruik kan ook zijn dat men anderen nadoet. Barbara Vos werkte vier jaar als secretaresse op diverse advocatenkantoren, en legde een verzameling aan van hun typerende uitdrukkingen. Als zij een verklaring aan advocaten vroeg voor dit taalgebruik, kwam het antwoord er altijd op neer dat het nu eenmaal zo gebeurt en dat alle vakgenoten het doen. Van Schellen, de latere hoogleraar burgerlijk recht, begon als stagiaire in de advocatuur, en werd door een ervaren secretaresse gecorrigeerd toen hij schreef: 'In deze zaak bericht ik U ...'. Dat kon zo niet, dat was te gewoon. Het moest volgens deze ervaren coach zoiets worden als 'In opgemelde zaak' of 'In nevenvermelde aangelegenheid'. [\[5\]](#) Zulke mechanismen dragen eraan bij dat juist veel jonge advocaten deze plechtige stijl meteen omarmen. En zo houdt een systeem zichzelf in stand. Voor de jonge beroepsgeenoten vormt het een middel om onzekerheid en een gebrek aan ervaring te compenseren. Dat past bij de constatering van Schorpioentje29 dat zulk taalgebruik geregeld voorkomt in teksten van mensen met weinig schrijvering. Zo is bij de Hoge Raad mijn indruk dat de jonge juristen van ons wetenschappelijk bureau formeler en ouderwetsser formuleren dan de raadsheren en de advocaten-generaal. En soms komt het dan ook in het arrest, als de raadshere niet teveel redactioneel wil veranderen in het concept van diens medewerker. Het eigen taalgebruik van een beroepsgroep kan ook een groepsgevoel creëren. Togataal wordt gehanteerd 'omdat het gebruik van mitsdien en weshalve een wijgevoel geeft', zo schrijft Ewoud Sanders. [\[6\]](#) Daarbij hoort ook de gewoonte om advocaten en rechters met 'meester' aan te duiden. Een verschijnsel dat intussen op zijn retour is. In het nieuwe gebouw van de Hoge Raad, dat dit voorjaar is geopend, hebben we besloten om op de naambordjes voor de kamers geen

meesterstitels meer te vermelden. Tegenover de corporale saamhorigheid die *groupspeak* binnen de eigen groep geeft, staat vervreemding tegenover mensen die niet tot deze groep behoren. Die daarmee een gevoel kunnen krijgen van: 'rare jongens die advocaten'. Het is de vraag of dat de acceptatie, het gezag van de beroepsgroep verhoogt.

Naar aanleiding van kritiek op hun taalgebruik is de tegenwerping van juristen soms dat juridische termen onvermijdelijk zijn. De wet kent inderdaad een aantal specifiek juridische begrippen. Daar kun je moeilijk omheen. Als de wetgever een term als 'levensloopverlofkorting' gebruikt dan zit je daar aan vast. En los van de wettelijke termen zijn er begrippen die voor juristen een vastomlijnde betekenis hebben die met een bepaalde uitdrukking wordt aangeduid. Een soort korte code, die vakgenoten verstaan. Dat is handig. Maar het bestaan van typisch juridische uitdrukkingen kan geen reden zijn om ook los daarvan de taal van het Polygoonjournaal te blijven gebruiken. Te bezigen, zou een plechtiger jurist zeggen. De hoogleraar Ton van Haaften constateerde dat juristen archaïsch en ingewikkeld Nederlands gebruiken, ook wanneer dat juridisch niet nodig is. 'Wanneer ze dat niet zouden doen, zouden veel juridische teksten al een stuk begrijpelijker worden', aldus deze taalkundige.^[7]

Wat zouden jonge advocaten op dit vlak moeten doen? Ik ga u geen dingen opleggen op het gebied van taalgebruik. Maar denk in ieder geval alstublieft niet dat een plechtige en ingewikkelde stijl een manier is om beter bij de rechter over te komen, om meer indruk te maken. Hoogstwaarschijnlijk is het ook niet de beste manier om de rechter te overtuigen. Volg ook niet blindelings de ingesleten gewoonten van beroepsgenoten. Durf uzelf te zijn. Vraagt u zich vooral ook af of u zich thuis voelt bij de taal, de stijl die u gebruikt. Een heel aardige lakmoesproef wordt geformuleerd in een Amerikaans boek dat is geschreven door een advocaat en een rechter samen: Antonin Scalia, de rechter in het hoogerechtshof die dit jaar is overleden, en de advocaat Bryan Garner. Zij schrijven over de manier waarop advocaten rechters het beste kunnen overtuigen.^[8] Als het gaat om taalgebruik, geven zij het advies mee dat je woorden moet vermijden waar mensen vreemd van zouden opkijken als je ze op een feestje zou gebruiken. Woorden als zulks of nopens zou u waarschijnlijk nooit gebruiken als u met iemand op een feestje in gesprek bent. Mijn advies zou zijn: doe alsof je het verhaal aan verstandige vrienden vertelt. Dat hoeft echt niet in Jip-en-Janneketaal. Maar een heldere, begrijpelijke formulering hoeft niet archaïsch te zijn. Streef ernaar om ook ingewikkelde kwesties voor een rechter prettig toegankelijk te maken, en niet om simpele zaken verder te compliceren. Dat geldt niet alleen voor een mondeling pleidooi maar ook voor schriftelijke processtukken. Ook daarvoor geldt: verplaats u in de rechter. Hoe zou u het zelf vinden als u zich op die manier in de zaak zou moeten inlezen? Bedenk eens hoe een collega of een verstandige niet-jurist zou reageren op deze tekst. Zo zult u effectiever communiceren.

3. De lengte van uw teksten

Ik kom nu bij een tweede aspect van taaluitingen van advocaten: de lengte van de teksten. Robert Schumann was dol op de negende symfonie van Schubert. Hij prees de hemelse lengte van dit stuk. Moeten uw teksten ook van een hemelse lengte zijn? U wilt uiteraard alles wat u relevant vindt naar voren brengen. Dat is een begrijpelijke en legitieme wens. Een behoorlijk proces is daarbij ook gebaat. Maar betekent dit ook dat uw teksten erg lang mogen of zelfs moeten worden? Je ziet de laatste jaren steeds vaker dat rechters in ons land grenzen stellen aan de spreektijd voor partijen en hun advocaten. Het verschijnsel is overigens van alle tijden. Reeds in 52 voor Christus werd de lengte van pleidooien door Pompeius aan banden gelegd. Een pleidooi mocht toen niet langer dan drie uur duren.^[9] En in onze lage landen, onmiddellijk na het instellen van het parlement van Mechelen in 1473, beschikten kanselier en hertog dat de advocaten en procureurs hun geschriften in 'korte artikels' zullen maken. Later, in een schikking van 1691 werden de advocaten verzocht om 'langdradigheid en duisterheid' te vermijden. ^[10] Ook de Hoge Raad heeft in zijn reglementen de lengte van pleidooien beperkt,^[11] de Raad van State doet het eveneens. Hetzelfde geldt voor de Europese gerechtshoven. Het Supreme Court van de Verenigde Staten beperkt de spreektijd sinds 1848. Voor die tijd kwam het wel voor dat in een zaak negen dagen werd gepleit.^[12] Ook aan de lengte van schriftelijke processtukken zijn daar grenzen gesteld. Toch hoor je bij vrijwel alle rechters van dit hoogerechtshof nog klachten over de lengte van de processtukken in interviews die zij gaven over het optreden en het taalgebruik van advocaten. Zo antwoordt rechter Ginsburg op de vraag wat haar het meest ergert in processtukken: de excessieve lengte ervan.^[13]

Zijn processtukken en pleidooien van een advocaat effectief als zij de rechter ergeren? Uiteraard niet echt, u wilt de rechter overtuigen, wilt dat hij uw cliënt gelijk geeft. Natuurlijk komt het boven alles aan op de inhoud. Maar toch, uw boodschap zal het beste overkomen als die qua formulering en structuur plezierig is om in ontvangst te nemen. Wat betekent dat voor de lengte van uw betogen? Denkt u vooral niet dat een lang betoog meer indruk zal maken, een dik processtuk meer ontzag zal wekken. Met kort maar krachtig bereikt u vaak veel meer. Een groot nadeel van een lang betoog is bijvoorbeeld dat u daarbij de aandacht van de lezer of luisteraar dreigt te verliezen. Natuurlijk zal de rechter alle processtukken lezen. Maar bij een stuk met een overzichtelijke lengte zal de aandacht van de lezer waarschijnlijk groter zijn. Bij de al eerder genoemde interviews was rechter Scalia daarover heel open. Als er minder bladzijden zijn, zei hij, geef ik ze meer aandacht. En hij voegde toe dat hij bij te lange stukken de bladzijden sneller gaat omslaan en daardoor misschien iets mist waarvan de advocaat wilde dat hij het gezien had.^[14] Bij mondelinge betogen moet u zich realiseren dat de spanningsboog bij een volwassene niet langer is dan zo'n twintig minuten. Ik leerde dat bij een cursus hoorcollege geven, maar het geldt ook voor

andere luisteraars zoals rechters. Fidel Castro stond bekend om zijn urenlange toespraken, maar ik betwijfel of hij door de lengte van die toespraken ook overtuigender werd. Reeds in de Romeinse tijd gaf Quintilianus de advocaten het advies om alle aandacht en vakkundigheid aan te wenden om de lengte van het pleidooi te bekorten en verveling te voorkomen, juist ook bij grote zaken.^[15] En zo'n 2000 jaar later lees ik dat een ervaren strafrechter op de dag van het Strafrecht in een voordracht over 'Missers in pleidooi' de luisteraars erop wijst dat het behouden van de aandacht van de luisteraar nauw samenhangt met de lengte van het pleidooi.^[16]

Realiseert u zich dat rechters veel moeten lezen en dat hun tijd beperkt is. De werk- en tijdsdruk bij rechters is behoorlijk hoog. Een verschijnsel dat u als advocaat ongetwijfeld zult herkennen. Hoe belangrijk uw zaak ook is voor u en uw cliënt, weet dat de rechter die week vermoedelijk nog diverse andere zaken moet afhandelen. Je kunt het een beetje vergelijken met een arts die spreekuur heeft waar nog vijf patiënten in de wachtruimte zitten te wachten. Die arts hoort dan van de patiënt in zijn spreekkamer graag beknopt welke klachten deze precies heeft. En hij heeft niet zoveel tijd voor uitweidingen hoe het dagelijks leven van de patiënt door die buikloop wordt vergald. U helpt de rechter die een beslissing moet nemen, en daarmee ook uw cliënt, als u de kern van de zaak en van uw argumenten duidelijk en kernachtig presenteert. Ook en juist als het een heel grote en complexe zaak is. Probeer ook zulke zaken tot overzichtelijke, behapbare proporties terug te brengen. Toon dat u de zaak overziet, schets het bos en niet alleen een veelheid aan bomen. De rechter behoort zich bij het lezen of beluisteren van uw teksten niet te voelen als een ranger die zich met een kapmes een weg door de jungle moet banen.^[17] Vermijd zijlijnen en irrelevante details. Verval ook niet in herhaling. Als u een sterk argument heeft, zal de rechter het toch wel oppakken. Echo en nagalm zijn daarvoor niet nodig.^[18] Bij een pleidooi moet u er verder van uitgaan dat de rechter het dossier al gelezen heeft. Niet ieder verhaal hoeft bij Adam en Eva te beginnen. Begin een pleidooi dus niet met een herhaling of overzicht van wat er al in het dossier te vinden is. De rechter gaat zich dan vervelen en misschien wel ergeren. De vroegere president van de Rechtbank Almelo, Van den Biesen, had daar een praktische oplossing voor. Hij zei daarover het volgende: 'In kort geding weet je na een aantal zinnen wel of ten behoeve van de cliënt de zaak nog eens helemaal uitgesponnen gaat worden. Voor die gevallen heb ik altijd wat lectuur achter de hand.'^[19] Om dezelfde reden heeft het ook weinig zin om stukken uit het dossier te gaan citeren.^[20] Uitgebreide citaten uit rechtspraak of literatuur voegen ook weinig toe. Aan een omgevallen boekenkast heeft de rechter geen behoefte.^[21] En als u toch citeert, beperk het dan tot enkele kernzinnen.

Voor aankomende advocaten is het ook van belang te weten dat jonge onervaren juristen nog wel eens de neiging hebben om helemaal naar het begin terug te gaan, en heel veel te beschrijven en uit te leggen dat ervaren juristen en rechters toch wel begrijpen. Op juridisch gebied hoeft u de rechter echt niet bij de hand te nemen door een soort college te gaan geven. Als u uw stukken en pleidooien beknopt wilt houden, zult u selectief moeten zijn in de argumenten en verweren die u aanvoert. Dat is een dilemma. Want u denkt dat uw proceskansen door extra argumenten en verweren misschien wel toenemen. Maar zulke toevoegingen kunnen ook het zicht op de hoofdzaak versluieren, de aandacht daarvan afleiden en daarmee uw proceskansen juist schaden. Mijn advies zou zijn om u te concentreren op die argumenten die u zelf een serieuze kans geeft, dus uw sterkste argumenten. Dat is ook een kwestie van gezag, van geloofwaardigheid. Die neemt niet toe als u aankomt met een hele waslijst met praktisch kansloze verweren, het zogenoemde schot hagel. En ook hier geldt het aspect van de aandacht: het gevaar bestaat dat een rechter, na het doorlezen van tientallen bladzijden met weinig kansrijke betogen, uiteindelijk niet meer zo gemakkelijk getroffen wordt door een vonk van overtuiging als hij aanbeldt bij een kansrijker klacht.^[22] In een gezaghebbend boek over cassatie wordt opgemerkt dat een waterval van grieven eerder ergernis wekt dan dat zij indruk maakt.^[23]

Ik realiseer mij dat het niet zo eenvoudig is om korte en krachtige teksten te produceren. Uitweiden is eigenlijk veel gemakkelijker. Met een dicteerprogramma heb je zo bladzijden volgepraat. Er is een bekend gezegde: als ik meer tijd had gehad, zou ik minder geschreven hebben.^[24] Dat is meteen de sleutel naar de oplossing: neem de tijd om uw tekst te condenseren en daarmee krachtiger te maken. Wees kritisch en selectief op uw eigen tekst, leg hem weg herlees hem een aantal keren. Wees bereid 'to kill your darlings', zoals ze dat in het Engels zo mooi noemen. Een aardige methode is om eerst alles wat je min of meer als bijzaak beschouwt in voetnoten op te nemen; de volgende stap is om een versie te maken waarin al die voetnoten zijn geschrapt.^[25] Of stel voor jezelf een strakke limiet aan het aantal bladzijden of woorden. Ik heb zelf regelmatig blogs, columns en lezingen geschreven waarvoor een strakke limiet gold. De eerste versie van het verhaal is bijna altijd veel te lang, maar na een aantal rondes met genadeloos schrappen lukt het altijd toch nog om binnen de limiet te blijven. En als ik het dan weer herlees heb ik niet het gevoel dat de inhoud eronder te lijden heeft gehad. Vaak wint het verhaal daardoor juist aan kracht, door het in te dikken.

4. Kleineren van de tegenstander

Tot slot wil ik ingaan op een verschijnsel dat ook zijn weerslag heeft op het taalgebruik. Dat is de gewoonte bij sommige advocaten om zich laatdunkend uit te laten over de tegenpartij of over diens standpunten. Dat gaat gepaard met krachtige formuleringen. Wat de tegenpartij heeft gedaan wordt 'een gotspe' genoemd. Diens standpunt is volstrekt onredelijk, en zijn feitelijke stellingen zijn pertinent onjuist, volslagen onbegrijpelijk enz., en ze worden met klem tegengesproken nadat de

advocaat er met verbazing kennis van heeft genomen.

Als uw cliënt kiest voor het toernooimodel, de confrontatie zoekt, zal die het wellicht mooi vinden als zijn advocaat de andere partij er eens flink van langs geeft. Maar als u ooit nog kans wil maken op een schikking, en als partijen elkaar in het vervolg toch weer tegenkomen, met elkaar verder moeten, wordt de sfeer er op deze manier niet beter op. En in de relatie met de cliënt kunt u een probleem krijgen als u het standpunt van de tegenpartij eerst als kansloos heeft afgeschilderd, en die partij de procedure toch wint. De cliënt zal zich dan afvragen of u wel deskundig genoeg was om de proceskansen goed in te schatten. Of dat u de zaak, als die zo kansrijk was, blijkbaar heeft verprutst. Kijk maar eens wat voetbaltrainers zeggen aan de vooravond van een wedstrijd. Die zeggen bijna nooit dat het een gelopen race is. Zij zijn door schade en schande wijs geworden. Want niets is zo gevaarlijk als de tegenstander onderschatten. De trainer die zegt dat de tegenstander erg zwak is, heeft een publicitair probleem als zijn elftal er toch van verliest.

En hoe zit het met uw proceskansen, nemen die toe als de rechter hoort of leest dat u de tegenpartij en diens argumenten waardeloos vindt? Verplaatst u zich ook hier in de persoon van de rechter. Rechters zijn in het algemeen geen vechtersbaasjes. Het zijn mensen die goed kunnen relativeren. Met dit soort stevig taalgebruik zit u niet op hun golflengte. Ze zullen waarschijnlijk hun schouders ophalen, overgaan tot de orde van de dag. Ze kijken alleen naar de inhoudelijke kracht van uw argumenten. Vaak valt er voor de standpunten van beide partijen wat te zeggen. Dan zal de rechter een beslissing nemen na wikken en wegen. De advocaat die bij de rechter wil overkomen, zal moeten inspelen op dat proces van afwegen. Daarmee bereik je meer dan wanneer je doet alsof het allemaal een uitgemaakte zaak is, alsof er niets te wikken en te wegen valt. Want dan neem je het werk van de rechter niet serieus. Het gevolg kan zelfs zijn dat de rechter zich afvraagt hoe serieus hij deze advocaat moet nemen, als die de zwakke punten in zijn betoog niet lijkt te onderkennen. En als het standpunt van de andere partij inderdaad uiterst zwak is, dan behoort die zwakte voor zichzelf te spreken. Goede wijn behoeft geen krans. En slechte wijn spuug ik vanzelf wel uit. Daar is uw retoriek niet voor nodig. Het standpunt van de andere partij is bovendien lang niet altijd zwak. Als de tegenpartij een sterk argument heeft, sluit daar dan dus niet de ogen voor, doe niet als een struisvogel. Richt daarop vooral uw betoog, probeer dat argument zoveel mogelijk wind uit de zeilen te nemen. Als er een arrest van de Hoge Raad is dat nogal tegen uw standpunt lijkt te pleiten, verzwijg het dan niet, ook al heeft de andere partij er geen beroep op gedaan. Ga ervan uit dat de rechter het arrest kent. Hij moet ambtshalve het recht kennen en toepassen. En doe vervolgens uw best om de rechter uit te leggen waarom dit arrest toch niet meebrengt dat uw cliënt ongelijk moet krijgen. Probeer het onderscheid te maken. Omdat de omstandigheden in uw geval net op een relevant punt afwijken, omdat er nuances op die rechtsregel bestaan, enzovoorts. Daarin zit de kracht van een echt goed en effectief betoog.

5. Afronding

In het voorgaande heb ik een aantal aspecten van het taalgebruik van advocaten onder de loep genomen, vooral het taalgebruik in gerechtelijke procedures. En ik heb telkens de vraag gesteld of de advocaat zijn kans op succes in de procedure vergroot door dit soort taalgebruik. En steeds was mijn advies: verplaats u in de rechter, hoe zal die zich door u laten overtuigen. Stelt u zich een rechter voor die relativerend is, een gematigde persoonlijkheid. Iemand die waarschijnlijk niet uit is op veel decorum, die vooral gericht is op de inhoud en ernaar streeft de juiste en zo mogelijk de meest rechtvaardige beslissing te nemen. Een rechter die nog veel andere zaken te behandelen heeft, die u uiteraard een goed luisterend oor wil bieden, maar die niet zit te wachten op nodeloos lange uitweidingen. Die graag snel het overzicht krijgt in zaken, juist ook in ingewikkelde zaken, en uw hulp daarbij goed kan gebruiken. Iemand die zijn aandacht vooral wil richten op de scharnierpunten in de zaak. Op die punten waarover je serieus van mening kunt verschillen en waar het voor de beslissing dus echt op aankomt. Wie dat telkens in het achterhoofd houdt, en zijn betogen qua inhoud en taalgebruik daarop afstemt, zal denk ik een hele goede advocaat worden.

Voetnoten

[1]

Mr. M.W.C. Feteris is president van de Hoge Raad. Dit artikel is een bewerking van een lezing gehouden op 3 november 2016 voor het Jonge Balie Congres in Haarlem.

[2]

J.B.M. Vranken in: *Algemeen Deel**** Een synthese*, Deventer, 2014, p. 139.

[3]

Taaltumult, De mooiste observaties, hartenkreten en boze brieven uit Onze Taal, samengesteld door Ewoud Sanders, Amsterdam, 2002, p. 240.

[4]

https://twitter.com/mrJip_drJanneke/status/740298776766742528.

[5]

Zie J. van Schellen, *Onze Taal* februari/maart 1986, p. 34.

[6]

Zie www.mr-online.nl/268-magazine/magazine-jan-08/2104-juridisch-taalgebruik.

[7]

www.mr-online.nl/268-magazine/magazine-jan-08/2104-juridisch-taalgebruik.

[8]

A. Scalia & B.A. Garner, *Making your case, The art of persuading judges*, St. Paul, 2008, p. 113.

[9]

J.C. De Jong, *De eerste minuten. Attentum, benevolum en docilem parate in de inleiding van toespraken* (diss.) Nijmegen), 2004, p. 17, noot 37.

[10]

Plechtige openingszitting van het Vlaams pleitgenootschap bij de balie te Brussel 7 februari 1959, rede uitgesproken door Ignace de Greef, advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel, *Rechtskundig Weekblad* 15 februari 1959, p. 1237.

[11]

Zie art. VIII lid 4 van het Procesreglement van de strafkamer van de Hoge Raad 2013 (als regel worden voor het pleidooi ten hoogste twintig minuten gereserveerd), en art. 11 van het Rolreglement van de civiele kamer van de Hoge Raad der Nederlanden per 1 juli 2012 (ten hoogste 45 minuten).

[12]

S. Day O'Connor, *Out of Order, Stories from the History of the Supreme Court*, New York 2013, p. 87-88.

[13]

The Scribes Journal of Legal Writing 2010, <http://legaltimes.typepad.com/files/garner-transcripts-1.pdf>, p. 142.

[14]

The Scribes Journal of Legal Writing 2010, <http://legaltimes.typepad.com/files/garner-transcripts-1.pdf>, p. 72. Zie ook A. Scalia & B. A. Garner, *Making your case, The art of persuading judges*, St. Paul 2008, p. 24.

[15]

J.C. De Jong, *De eerste minuten. Attentum, benevolum en docilem parate in de inleiding van toespraken* (diss. Nijmegen), 2004, p. 61.

[16]

Academie voor de Rechtspraak, Dag van het Strafrecht, *Missers in pleidooi*, gegeven door G.H. Meijer, teamvoorzitter strafrecht in de Rechtbank Overijssel. Zie http://avdr.nl/CMS/Dag_van_het_Strafrecht_Kasteel_Ammersoyen_/show.do?ctx=649421,1518732.

[17]

Beeldspraak van Chief Justice John G. Roberts jr. in: *The Scribes Journal of Legal Writing 2010*, <http://legaltimes.typepad.com/files/garner-transcripts-1.pdf>, p. 5.

[18]

Volgens de vroegere Amsterdamse rechtbankpresident Asscher verdient het vanuit retorisch oogpunt aanbeveling om het sterkste argument casual te benaderen, zodat de rechter de gelegenheid krijgt zelf de vondst te doen. Zie F. Bruinsma in: *Meesterlijke taal, over taal en taalgebruik in het recht*, Zwolle 1988, p. 144.

[19]

F. Bruinsma, a.w., p. 139.

[20]

Vergelijk A-G Knigge, conclusie in NJ 2015/299: van alle procesdeelnemers wordt tegenwoordig verwacht dat zij voorafgaande aan de zitting het dossier hebben bestudeerd. Het in extenso voorlezen van de stukken uit het dossier wordt daardoor als een zinloze activiteit ervaren.

[21]

Asser Procesrecht, Cassatie in burgerlijke zaken, bewerkt door E. Korthals Altes & H.A. Groen, Deventer, 2015, nr. 247.

[22]

Zie mijn *Fiscale Monografie beroep in cassatie in belastingzaken*, Deventer, 2014, p. 205, met verdere verwijzingen.

[23]

Asser Procesrecht, Cassatie in burgerlijke zaken, bewerkt door E. Korthals Altes & H.A. Groen, Deventer, 2015, nr. 247.

[24]

Ontleend aan Blaise Pascal, *Lettres Provinciales 1657* 'Je n'ai fait cette lettre-ci plus longue que parce que je n'ai pas eu le loisir de la faire plus courte.'

[25]

Ontleend aan Chief Justice John G. Roberts jr. in: *The Scribes Journal of Legal Writing 2010*, <http://legaltimes.typepad.com/files/garner-transcripts-1.pdf>, p. 33-34.

